

Tekst: Colette de Bruin

Motivatie en informatieverwerking

Hoe zet je leerlingen met autisme in beweging?

Het is soms ingewikkeld om leerlingen met autisme te motiveren. In dit artikel beschrijft Colette de Bruin, autoriteit op het gebied van autisme en grondlegger van de 'Geef me de 5'-methodiek, met welke uitdagingen deze leerlingen te maken hebben. En hoe je stimuleert dat zij in actie komen om een taak uit te voeren.

Iedereen worstelt weleens met motivatie. Of het nu erom gaat dat laatste beetje energie te vinden om een taak af te maken, of om jezelf uit bed te krijgen op een koude ochtend. Vaak lukt het ons toch om onszelf te motiveren, ook al hebben we ergens geen zin in. We praten onszelf moed in, stellen ons voor wat het harde werk uiteindelijk oplevert of relativieren de situatie door te bedenken dat het altijd erger kan. En dan komen we in beweging.

Oorzaak achter gedrag

Leerlingen met autisme komen vaak minder makkelijk in actie. 'Ik heb al zo vaak afgesproken dat hij zijn werkboek mee moet nemen, maar hij vertikt het gewoon.' Of: 'Hoe vaak moet ik nou nog zeggen dat ze op tijd moeten beginnen met leren.' Dit zijn gedachten en uitspraken

die herkenbaar zijn voor leraren en begeleiders. Zij hebben het beste voor met hun leerlingen, maar op de een of andere manier doen die niet wat er van hen wordt gevraagd. Deze leerlingen geven aan dat ze 'geen zin hebben' of 'dat het ze niets uitmaakt.' Betekent dit dat er een gebrek is aan motivatie? Dat is bij leerlingen met autisme zeker niet altijd het geval. Het is daarom belangrijk om te onderzoeken wat er achter dit gedrag steekt. 'Geen zin hebben' betekent bij leerlingen met autisme bijvoorbeeld vaak: 'Ik weet niet hoe.' Of: 'Ik weet niet of ik het wel durf of kan.'

➤ *'Geen zin hebben' betekent bij leerlingen met autisme vaak: 'Ik weet niet hoe'*

Als een leerling vastloopt in een taak, of weerstand heeft, is het altijd belangrijk om als leraar of begeleider goed te observeren en verder te kijken dan wat je in eerste instantie ziet, zodat je achter de oorzaak van het gedrag kan komen.

Andere informatieverwerking

Door te begrijpen wat er gebeurt in het brein van iemand met autisme, kun je de oorzaken van het niet overgaan tot actie herkennen. En de leerling met autisme vervolgens gericht ondersteunen. Het 'motivatieproces' heeft te maken met hoe het brein verschillende soorten informatie verwerkt, zoals: emoties, gedachten over de taak en toekomstige doelen. Voor kinderen en jongeren met autisme is het vinden van motivatie dikwijls moeilijker dan voor mensen zonder deze diagnose, omdat zij juist problemen hebben met deze informatieverwerking. Een voorbeeld ter verduidelijking. Stel, een leerling heeft moeite met een rekenopdracht. Op het eerste gezicht lijkt dit misschien een simpele taak, maar er gaat een complex proces van informatieverwerking aan vooraf. De leerling moet de uitleg horen en begrijpen, het signaal herkennen dat het tijd is om aan de taak te beginnen, inschatten hoeveel tijd hij aan elke som kan besteden zodat hij de opdracht op tijd af heeft, de taak uitvoeren zonder afgeleid te raken. En vervolgens moet hij weer overschakelen naar de volgende taak.

Neuronenpaden

Deze ogenschijnlijke simpele rekentaak is dus behoorlijk complex. Alle informatie moet eerst op de juiste manier worden verwerkt, voordat er überhaupt tot actie kan worden overgegaan. Dit hele proces verloopt voor mensen zonder autisme meestal automatisch, zonder dat het al te veel energie kost. Dit komt doordat een brein zonder autisme informatie verwerkt in een netwerk van neuronenvpaden dat efficiënt is aangelegd. Het brein vervoert snel en zonder al te veel problemen alle relevante informatie naar de prefrontale cortex, het hersengebied dat binnengekomen informatie in elkaar puzzelt en er betekenis aan geeft. Pas nadat er betekenis is gegeven, begrijpt het brein wat de bedoeling is en kan er worden overgegaan tot actie.

'Informatieverwerking is behoorlijk complex'

Bij mensen met autisme is het netwerk van neuronenvpaden chaotischer aangelegd (Kumar et al., 2019). Hierdoor kost informatie verwerken meer tijd en gaat het automatiseren van alledaagse opdrachten niet altijd vanzelf. Zo kan het zijn dat een leerling met autisme niet alle taken afmaakt, later begint aan een taak en langer de tijd nodig heeft. Door de andere manier van informatieverwerking kunnen de executieve functies

Tip van de redactie! Lees het interview met Colette de Bruin: 'Ik ben een andere taal gaan spreken' (Beter Begeleiden, september 2022).

en de interne spraak, die alle vaardigheden aansturen die nodig zijn voor het uitvoeren van een opdracht, bij iemand met autisme ook minder goed ontwikkeld zijn (De Bruin, 2017).

Tegelijkertijd zorgt autisme er ook voor dat leerlingen vaak creatiever denken en/of een goed oog hebben voor detail. Dit alles maakt dat leerlingen met autisme soms een andere benadering nodig hebben dan leerlingen zonder autisme.

Praktische aanpak

Hoe kun je eraan bijdragen dat leerlingen met autisme een taak kunnen uitvoeren? Hiervoor zijn drie zaken nodig (De Bruin, 2020) (zie figuur 1 op pagina 34):

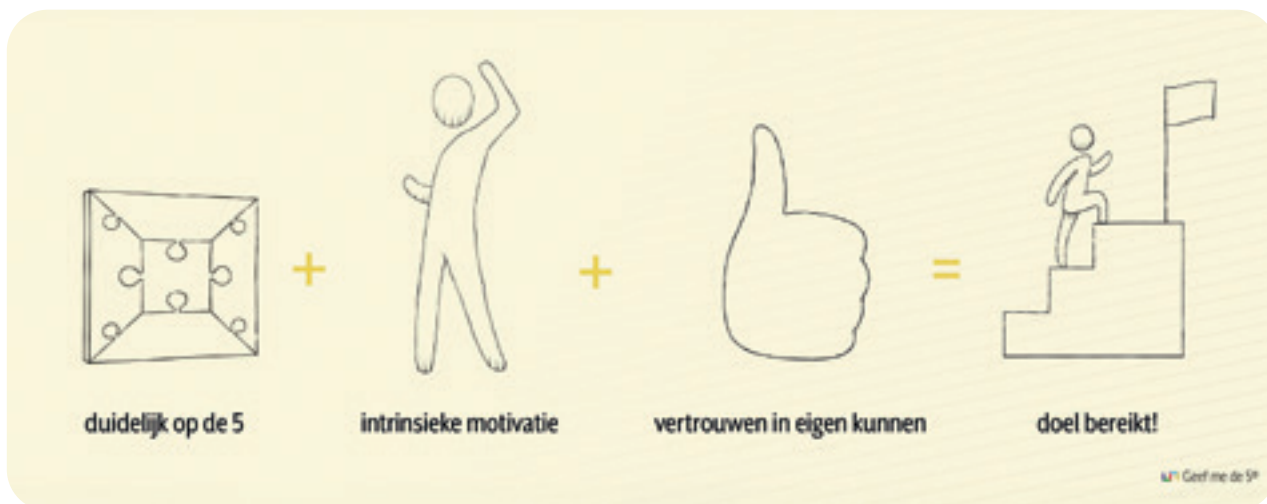
- De taak moet *duidelijk zijn op de 5*.
- Er moet intrinsieke motivatie zijn voor het uitvoeren van de taak.
- Er moet vertrouwen zijn in het eigen kunnen.

Hierna worden deze drie voorwaarden toegelicht.

Duidelijk op de 5

Om een taak te kunnen starten en goed uit te kunnen voeren, moet deze duidelijk zijn. Dit betekent dat wanneer een leerling vastloopt, je als leraar of begeleider

Figuur 1: Wat er nodig is voor het uitvoeren van een taak. (Bron: De Bruin, 2020, pagina 46-47.)

altijd eerst checkt of de taak wel goed is omschreven. Is dit niet zo, dan reik je de missende puzzelstukjes aan. Dit doe je door de volgende onderdelen van de taak te verhelderen (De Bruin, 2004):

- WAT is de taak?
- HOE moet de leerling deze uitvoeren?
- WAAR vindt dit plaats?
- WANNEER moet de leerling het doen?
- WIE is erbij betrokken?

Zijn alle onderdelen helder, dan is de taak *duidelijk op de 5*. Het HOE is bij schoolwerk extra belangrijk, omdat dit onderdeel alle deeltaken van een opdracht duidelijk maakt. Het aanreiken van gevisualiseerde strategieën en stappenplannen is hierbij een must. De methodiek *Geef me de 5* werkt in het onderwijs met strategiekaarten (strategiekaartenhuiswerk.nl) die stuk voor stuk het HOE van alle schoolse taken – zoals huiswerk plannen, leren, maken en samenwerken – verhelderen.

Intrinsieke motivatie

Jonge leerlingen zijn vaak gemotiveerd om iets voor de juf te doen, of om opa en oma trots te maken. Maar drijfveren veranderen naarmate kinderen ouder worden, zeker in de puberteit. Jongeren maken gigantische stappen in hun identiteitsontwikkeling en zoeken naar hoe zij zich als individu kunnen uiten, terwijl er tegelijkertijd nog veel voor ze wordt bepaald. Ze worstelen met de balans tussen het volgen van alle regels die de omgeving hun oplegt, versus dat wat ze zelf willen. Jongeren worden hierdoor, zeker als er sprake is van autisme, vaak overvraagd. Juist bij deze groep zien we vervolgens veel motivatieproblemen ontstaan. Bij een leerling met autisme kan nog iets anders spelen, namelijk: een gebrek aan samenhang. De leerling ziet dan niet de relatie tussen oorzaak en gevolg en beseft daarom niet goed waarom iets wel/niet handig is om te doen. De motivatie is nog niet gekoppeld aan de actie.

Een voorbeeld ter verduidelijking:

Het valt een leraar op dat een jongen uit zijn mentorklas geen deodorant gebruikt. Hij hoort dat de klasgenoten er opmerkingen over beginnen te maken na het gymmen. De leraar wil voorkomen dat de jongen ermee wordt gepest; hij probeert in het mentorgesprek met de leerling de situatie voorzichtig te bespreken. De jongen reageert nonchalant; hij vindt deodorant stinken en het voelt niet fijn als hij het onder zijn arm spuit. Als de leraar vervolgens uitlegt dat mensen niet bij de jongen in de buurt willen staan, en dus minder met hem praten, als hij niet lekker ruikt, ziet de jongen de samenhang. Hij beseft dat hij de deodorant niet voor zichzelf gebruikt, maar voor de anderen om hem heen. Ook ziet hij welke gevolgen het heeft als hij ervoor kiest om geen deodorant op te doen.

Leerlingen met autisme zijn gebaat bij het verduidelijken van de relatie tussen oorzaak en gevolg

Deze leraar koppelt het niet-doen van de actie aan het negatieve gevolg hiervan. En het wel-doen van de actie aan het positieve gevolg. Hierdoor ontstaat er samenhang en vindt de leerling de intrinsieke motivatie om deodorant op te gaan doen. (In het artikel op pagina 14 wordt dit omschreven als een vorm van autonome motivatie: de jongen ziet nu zelf in dat het voor hem persoonlijk relevant is.)

Samenhang kan dus helpen om motivatie te vinden. Intrinsieke motivatie betekent dat een taak wordt uitgevoerd, omdat deze op zichzelf voldoening geeft aan de persoon die de taak uitvoert. Terwijl extrinsieke motivatie verwijst naar het uitvoeren van een taak omdat een ander dit nodig vindt of om een beloning te krijgen of een straf te vermijden. (In het artikel op pagina 14 worden bij extrinsieke motivatie nog andere drijfveren genoemd en blijkt dat extrinsieke motivatie soms ook positief kan zijn; het wordt dan autonome motivatie genoemd.)

Het is belangrijk om samen op zoek te gaan naar de intrinsieke (autonome) motivatie van een leerling. Wat iemand motiveert, is namelijk heel persoonlijk. Stel dat de leerling uit het voorbeeld geen behoefte had aan sociaal contact, of zelfs liever had gehad dat hij helemaal geen gesprekken hoefde te voeren. Dan was het argument van de leraar een motivatie geweest om juist geen deodorant te gebruiken.

Er zijn ook leerlingen die eerst zelf moeten ervaren wat wel en niet werkt, voordat zij oorzaak en gevolg aan elkaar kunnen koppelen. Soms moet je dan als leraar of begeleider een situatie laten gebeuren die niet per se wenselijk is, maar waarin de leerling wel die ervaring kan opdoen. Het is dan wel extra belangrijk dat je de leerling bewust maakt van wat er gebeurde. En vervolgens de leerling ondersteunt bij het maken van een plan voor de volgende keer dat deze in die situatie terecht komt.

Vertrouwen in eigen kunnen

Vaak zie je bij leerlingen met autisme dat zij al zoveel negatieve ervaringen hebben opgedaan dat hun zelfvertrouwen een deuk heeft opgelopen. Het uitvoeren of leren van een nieuwe taak kan dan voor veel stress zorgen. Bij te veel stress beschermt het brein zichzelf door zich af te sluiten voor nieuwe informatie en is het onmogelijk om nog te leren of te ontwikkelen. Het is daarom van groot belang dat dit gebrek aan zelfvertrouwen snel herkend wordt en dat dit gedrag niet verkeerd gelabeld wordt als 'ongemotiveerd zijn'. Bij *Geef me de 5* zijn we ons bewust van de grote invloed van de omgeving op het zelfbeeld. De techniek die we gebruiken om een positief zelfbeeld op te bouwen, noemen we 'positief ondertitelen' (De Bruin, 2012). Dit houdt in dat de positieve eigenschappen en

↳ **'Positief ondertitelen' draagt bij aan het vertrouwen in eigen kunnen**

gebeurtenissen bewust uitgesproken worden naar een leerling, in plaats van het negatieve uit te lichten. Dus bijvoorbeeld: 'Je bent morgen op tijd op school, dat kan jij!' in plaats van 'Ben je eindelijk een keer op tijd?' Dit maakt al een wereld van verschil.

Colette de Bruin

Colette de Bruin is een autoriteit op het gebied van autisme en auteur van de bestsellers 'Dit is autisme', 'Geef me de 5' en 'Auti communicatie'. Van deze boeken (samen) zijn inmiddels 200.000 exemplaren verkocht. Met haar team, methodiek en boeken schoolt zij opvoeders en professionals die mensen met autisme begeleiden.

Tips

Het vinden van de juiste aanpak bij leerlingen met autisme, kan soms een flinke zoektocht en uitdaging zijn. Deze tips helpen je op weg:

- *Zorg dat de taak 'duidelijk op de 5' is.*
- *Check of er vertrouwen in eigen kunnen is bij de leerling.*
- *Zoek samen naar welke mogelijke motivaties er kunnen zijn.*
- *Observeer en luister goed, zodat je goed kunt aansluiten bij de motivatie van de leerling.*
- *Breng samenhang aan tussen de oorzaak (actie) en het gevolg.*
- *Breng eventueel ook samenhang aan tussen het niet-doen van de actie en het gevolg daarvan.*
- *Plak actie en motivatie aan elkaar door dit te benoemen: 'Jij gaat dit doen, want jij wilt dat.'*
- *Visualiseer waar nodig.*
- *Kies liever voor een doel dat op de korte termijn behaald kan worden dan een doel op de lange termijn. Dit is beter te overzien en zorgt voor een snellere beloning voor de leerling, wanneer deze een taak afrondt.*
- *Is er een langetermijndoel, deel dit op in duidelijke, overzichtelijke stapjes en koppel aan elke stap een positief gevolg.*

Kan een leerling het vertrouwen nog niet voelen, dan geef je hem als leraar of begeleider zogeheten 'geleend vertrouwen' door uit te spreken dat jij er wél vertrouwen in hebt dat hij het kan.

De literatuurlijst bij dit artikel vind je in de materialenbank op lbbo.nl.